

Ημερίδα: «Η Κρίση και οι Κρίσεις», Τρίτη 16 Μαρτίου 2021

# Διαστάσεις των κοινωνικο-οικονομικών επιδράσεων του γερμανικού ορντολιμπεραλισμού στην Ελλάδα της κρίσης (2010-2020)

**Δρ. Στυλιανός Ιωάννης Τζαγκαράκης**

Διδάσκων και μεταδιδακτορικός ερευνητής Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης Πανεπιστημίου Κρήτης. Ερευνητής του ΚΕΠΕΤ. Μέλος του Steering Committee του ECPR Political Culture Standing Group. Γενικός Γραμματέας Ελληνικού Οργανισμού Πολιτικών Επιστημόνων.



Κέντρο Ερευνών & Μελετών του Πανεπιστημίου Κρήτης  
**ΚΕΜΕ-ΠΚ**  
για τις Ανθρωπιστικές, τις Κοινωνικές & τις Επιστήμες της Αγωγής



**ΚΕΝΤΡΟ  
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ  
ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ**

# Περιεχόμενα

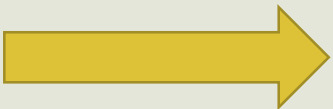
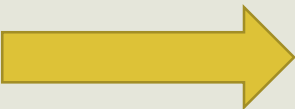
- Η έννοια του ορντολιμπεραλισμού.
- Ορντολιμπεραλισμός και Ευρωζώνη.
- Κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις στην Ελλάδα.

## Εισαγωγικές παρατηρήσεις

- Η κρίση που μάστιξε την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια συνιστά ένα πολυδιάστατο και πολυπαραγοντικό φαινόμενο.
- Πολλοί μελετητές θεωρούν ότι η επιρροή του ορντολιμπεραλισμού αποτέλεσε έναν από τους βασικότερους παράγοντες ως προς τον καθορισμό των στρατηγικών διαχείρισης της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη.



## Τι είναι ο ορντολιμπεραλισμός; Ιστορικό πλαίσιο

- Αναπτύχθηκε αρχικά στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης στις αρχές της δεκαετίας του 1930.
- Αναπτύχθηκε μέσα σε ένα πλαίσιο πολυδιάστατων κρίσεων.
- Οικονομική κρίση  πολιτική κρίση  άνοδος ναζισμού.
- Οι ορντολιμπεραλιστές της περιόδου αυτής υποστήριζαν ότι η οικονομική κρίση είναι αλληλένδετη με τα πολιτικά προβλήματα της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης.
- Walter Eucken, Franz Bohm, Hans Großmann-Doerth, Alexander Rustow (Σχολή του Freiburg)

## Τι είναι ο ορντολιμπεραλισμός; Βασικές ιδέες

- Διεπιστημονική θεώρηση με πυρήνα τη νομική και την πολιτική οικονομία.
- Οι αγορές ως βασικό χαρακτηριστικό της διαδικασίας της υλικής αναπαραγωγής της κοινωνίας.
- Οι αγορές βασίζονται στην ύπαρξη συγκεκριμένων κοινωνικών προϋποθέσεων.
- Μόνο η επιστήμη μπορεί να προσφέρει αξιόπιστες αναλύσεις και λύσεις στις σχέσεις μεταξύ των οικονομικών και των μη οικονομικών τομέων της κοινωνίας.
- Οι κοινωνικές επιστήμες πρέπει να έχουν πιο πρακτικό χαρακτήρα.

## Τι είναι ο ορντολιμπεραλισμός; Βασικές ιδέες

- Βασίζεται στη φιλελεύθερη παράδοση και είναι ενάντια σε κάθε είδους κολεκτιβισμό.
- Η αποτελεσματική λειτουργία των αγορών συνεπάγεται την ορθή λειτουργία ενός μηχανισμού τιμών.
- Στόχος η επίτευξη του ανταγωνισμού που βασίζεται στην απόδοση.
- Κανόνες-τάξη (order).
- Ενάντια στην αντίληψη του laissez-faire, καθώς και στην κεϋνσιανή παρέμβαση.

# Πώς ο ορντολιμπεραλισμός συνδέεται με τη λιτότητα; Επίτευξη ανταγωνισμού μέσω κανόνων

- Κατά τον Blyth, λιτότητα είναι «μια μορφή εκούσιας υποτίμησης κατά την οποία η οικονομία προσαρμόζεται μέσω της μείωσης των μισθών, των τιμών και των δημοσίων δαπανών με σκοπό να αποκαταστήσει την ανταγωνιστικότητα, που επιτυγχάνεται καλύτερα μέσω της μείωσης των κρατικών εξόδων, των χρεών και των ελλειμμάτων» (Blyth, 2013: 2).
- Οι ορντολιμπεραλιστές εστιάζουν στην προώθηση της ανταγωνιστικής τάξης-order και η πολιτική για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος δεν είναι η διαχείριση της ζήτησης αλλά ο φιλελεύθερος παρεμβατισμός, που δεν συνεπάγεται τη μείωση ή τον περιορισμό της αστάθειας της καπιταλιστικής αναπαραγωγής μέσω κρίσεων αλλά της επιτάχυνσης των σχετικών μετασχηματισμών (Rörke, 1967[1933]).



## Πώς ο ορντολιμπεραλισμός συνδέεται με τη λιτότητα; Ενεργητική κοινωνική πολιτική μη από-εμπορευματική

- Η κοινωνική πολιτική κατά τους ορντολιμπεραλιστές δεν θα πρέπει να παρεμβαίνει στον μηχανισμό τιμών και στον ανταγωνισμό της αγοράς εργασίας.
- Συνεπώς, η προστασία των ανέργων από τον κίνδυνο της φτώχειας είναι απαραίτητη αλλά όχι σε σημείο που θα τους αποεμπορευματοποιεί ενώ είναι ικανοί να εργαστούν, αλλά να τους ενεργοποιεί. Υποστηρίζεται λοιπόν η εκπαίδευσή τους για να καταστούν επιχειρηματίες ή η κατάρτιση και επανακατάρτισή τους, ως βασικές κοινωνικές πολιτικές που συχνά αναφέρονται και ως ενεργητικές κοινωνικές πολιτικές (Lessenich, 2010).



## Πώς ο ορντολιμπεραλισμός συνδέεται με τη λιτότητα;

- Διασφάλιση της ορθής λειτουργίας του μηχανισμού των τιμών στη βάση μιας λειτουργικής μονεταριστικής τάξης και αποτελεσματικών διαδικασιών ανταγωνισμού.
- Η επεκτατική μονεταριστική πολιτική και η αύξηση των χρεών και των ελλειμμάτων εμποδίζουν τις ιδιωτικές επενδύσεις και στον ανταγωνισμό.
- Κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις και συνθήκες, η ορντολιμπεραλιστική πολιτική συνδέεται με τις πολιτικές λιτότητας και η κρίση χρέους στην Ευρωζώνη είναι ένα τέτοιο παράδειγμα.
- Ηθική διάσταση: ατομική υπευθυνότητα, διασφάλιση του μέλλοντος μέσω της μείωσης των χρεών και τήρηση των συμφωνηθέντων, των συμβάσεων και των συμφωνιών ώστε να εφαρμοστούν οι κανόνες.

# Η προώθηση της ηθικής διάστασης μέσω στερεοτύπων



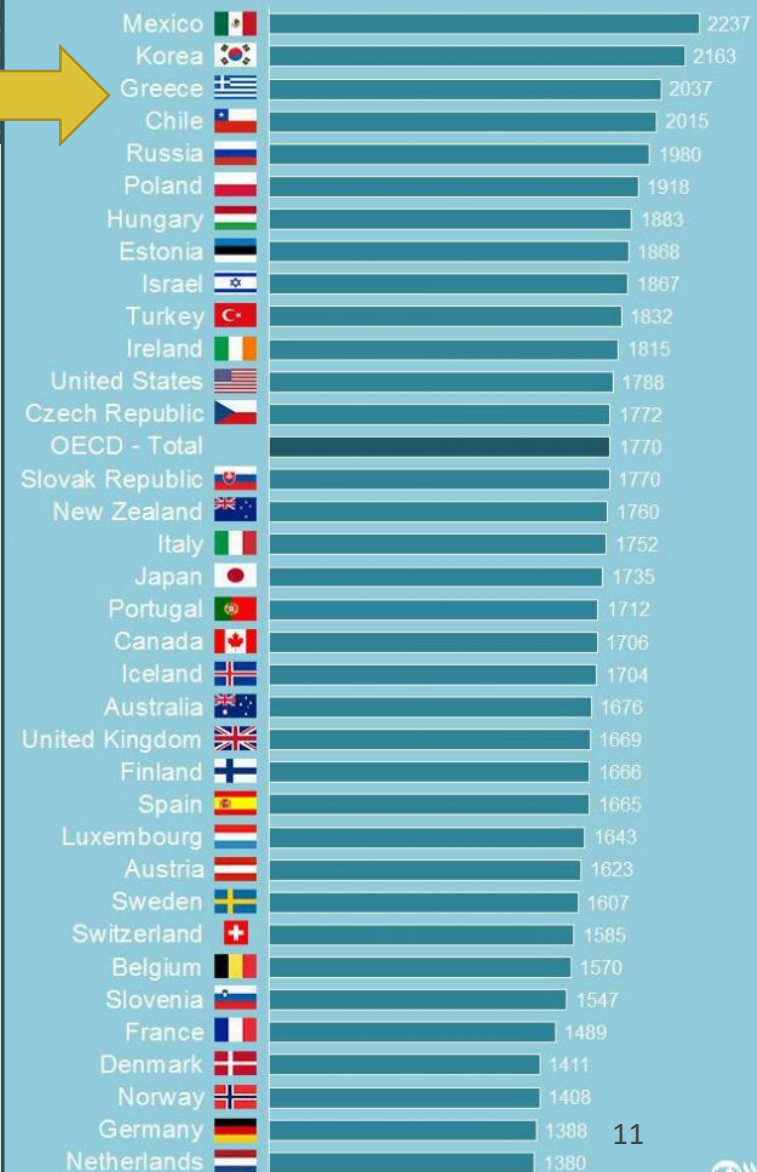


# Στερεότυπα και αλήθεια!



## Hours worked per year

The average is defined as the total number of hours actually worked per year divided by the average number of people in employment (2013 or latest).



# Ο ορντολιμπεραλισμός και η κρίση στην Ευρωζώνη





# Βασικές αρχές διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, σύμφυτες με την έννοια της λιτότητας



- Μείωση κρατικών δαπανών



- Μείωση μισθών



- Μείωση κάλυψης κοινωνικών πολιτικών



- Αυστηροποίηση κανόνων δημοσιονομικής σταθερότητας

# Ο ορντολιμπεραλισμός στην Ευρωζώνη

- Ο ορντολιμπεραλισμός θεωρήθηκε ως εξήγηση στην επιμονή της Γερμανίας στη λιτότητα (Atkins, 2011).
- Η εστίαση στην ανταγωνιστικότητα, στην ατομική υπευθυνότητα και στην πειθαρχία στους κανόνες θεωρήθηκαν βασικά συστατικά της προωθούμενης πολιτικής από τη Γερμανία στις χώρες της περιφέρειας της Ευρωζώνης και ιδιαιτέρως στην Ελλάδα.
- Το «κούρεμα» του χρέους και η υιοθέτηση Ευρωομολόγων δεν θεωρήθηκαν βιώσιμες επιλογές λόγω – μεταξύ άλλων - του ηθικού κινδύνου. Η μόνη επιλογή ήταν η δημοσιονομική πειθαρχία στη βάση της μείωσης των δαπανών (Dullien & Guérot, 2012).
- Η υιοθέτηση κανόνων και κυρώσεων που προσιδιάζει στην ορντολιμπεραλιστική οικονομική οργάνωση.
- Η τεχνοκρατική μορφή των μεταρρυθμίσεων σχετίζεται με την βαθιά ορντολιμπεραλιστική πεποίθηση της σημασίας της επιστήμης για την προώθηση της «αλήθειας» και της υπευθυνότητας προς τους διαμορφωτές πολιτικής.
- Εάν ο ορντολιμπεραλισμός αποτελεί ένδειξη για το πώς αντιλαμβάνεται πραγματικά η Γερμανία την ενωμένη Ευρώπη, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι δίνει έμφαση περισσότερο στην θέσπιση κανόνων.

# Δημοσιονομική εξυγίανση και διασώσεις σύμφωνα με την ορντολιμπεραλιστικής σκέψη

- Έμφαση στην αποφασιστική δημοσιονομική εξυγίανση που πρέπει να επιτευχθεί μέσω της μείωσης των δημοσίων δαπανών και σε μικρότερο βαθμό με την αύξηση των φόρων.
- Τα σκληρά μέτρα λιτότητας δεν οδηγούν απαραίτητα σε μια βαθιά ύφεση, αλλά μάλλον βελτιώνουν τις προοπτικές για την ανάπτυξη.
- Η αποτυχία στην επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων θεωρείται αποτυχία της πολιτικής τάξης να φέρει σε πέρας ή να περάσει τις απαραίτητες περικοπές ή αυξήσεις φόρων και ως εκ τούτου θεωρείται ισοδύναμη με έλλειψη πολιτικής βούλησης.
- Επειδή ο υπερβολικός δανεισμός του Δημοσίου θεωρείται ως η αιτία της κρίσης, οι διασώσεις θεωρούνται ως πραγματικές απειλές. Τα πακέτα διάσωσης είναι στην καλύτερη περίπτωση ένα αναγκαίο κακό που πρέπει να συνδυάζεται με περικοπές.

# Η διάσταση πυρήνα-περιφέρειας: Πιέσεις προς τα κοινωνικά κράτη

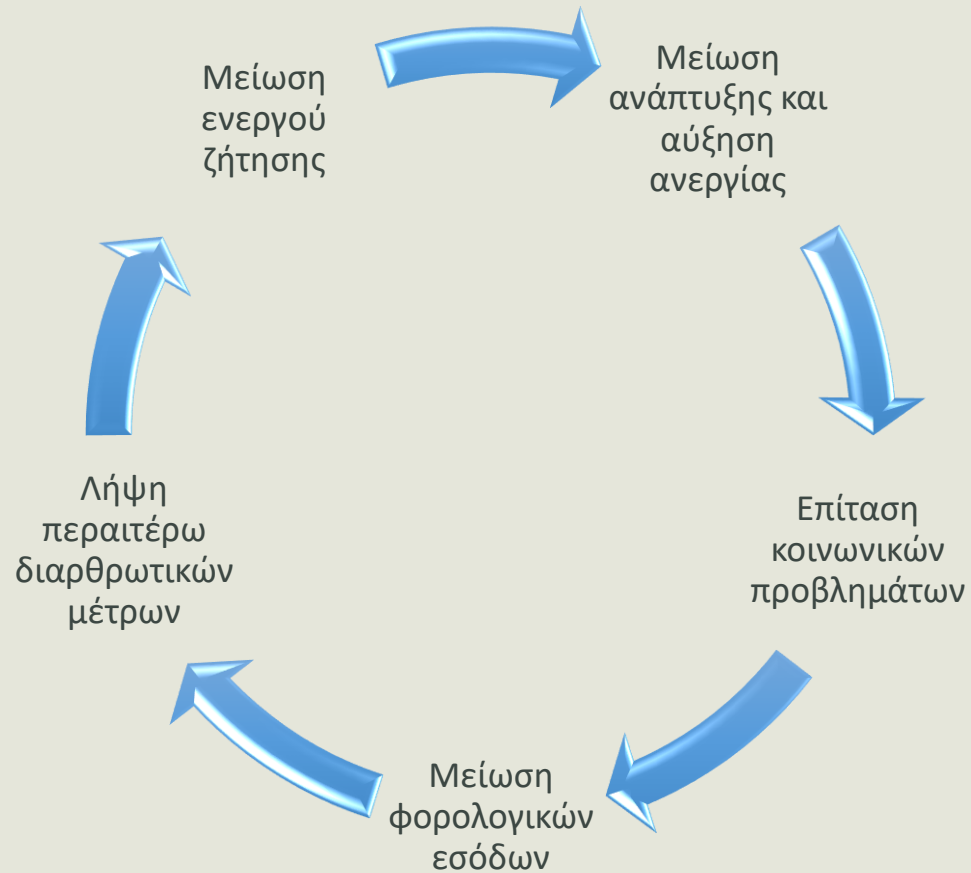
- Οι πολιτικές πιέσεις εντός Ευρωζώνης για την εφαρμογή μέτρων λιτότητας οδήγησαν στην μείωση της δημοκρατικής νομιμοποίησης και την ίδια στιγμή, στην διάρρηξη των θεσμικών μορφών της κοινωνικής και οικονομικής ασφάλειας (Ratomäki, 2013) στη Νότια Ευρώπη και ειδικότερα στην Ελλάδα.
- Οι αυξανόμενες κοινωνικοοικονομικές ανισότητες προκαλούνται από τα διαφορετικά επίπεδα παραγωγικής δραστηριότητας ανάμεσα στα κράτη μέλη (Beck, 2013), που επηρεάζουν τις εθνικές και περιφερειακές πολιτικές και δημιουργούν αντίστοιχες ανισοροπίες.



## Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών 2002-2015 % του ΑΕΠ



# Συνοπτικό σχήμα του υφεσιακού κύκλου της εσωτερικής υποτιμησης στην Ελλάδα



# Προβλήματα για την Ελλάδα I

Συμμετοχή στην εκπαίδευση και κατάρτιση;

- Προβληματική σύνδεση με την αγορά εργασίας

Ισότητα φύλων;

- Χαμηλότερα επίπεδα στην Ελλάδα

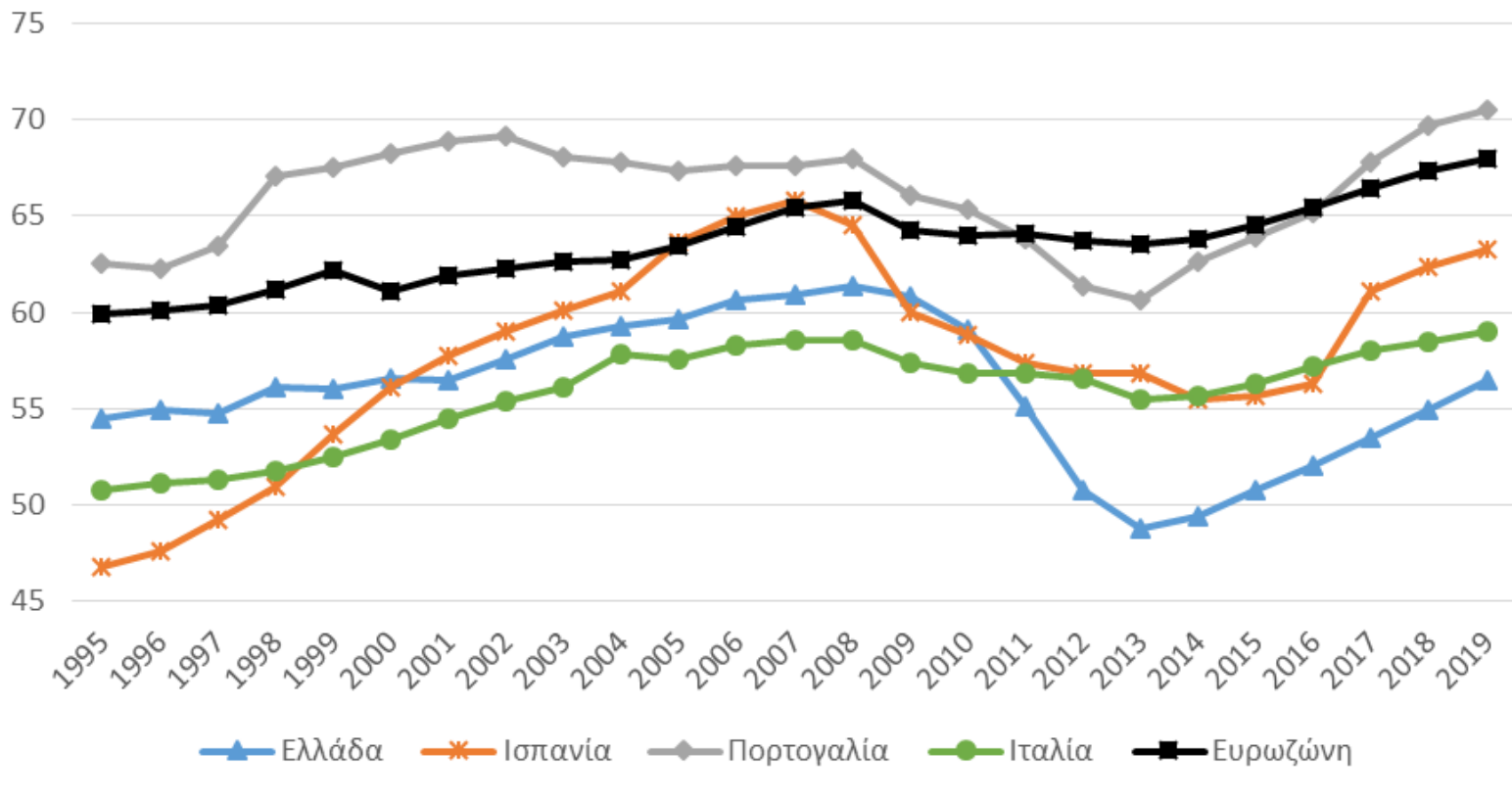
Ενίσχυση της απασχόλησης;

- Ποια απασχόληση; Πρεκαριάτο!

Μισθοί που προσφέρουν ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης και αποτρέπουν την ενδοεργασιακή φτώχεια;

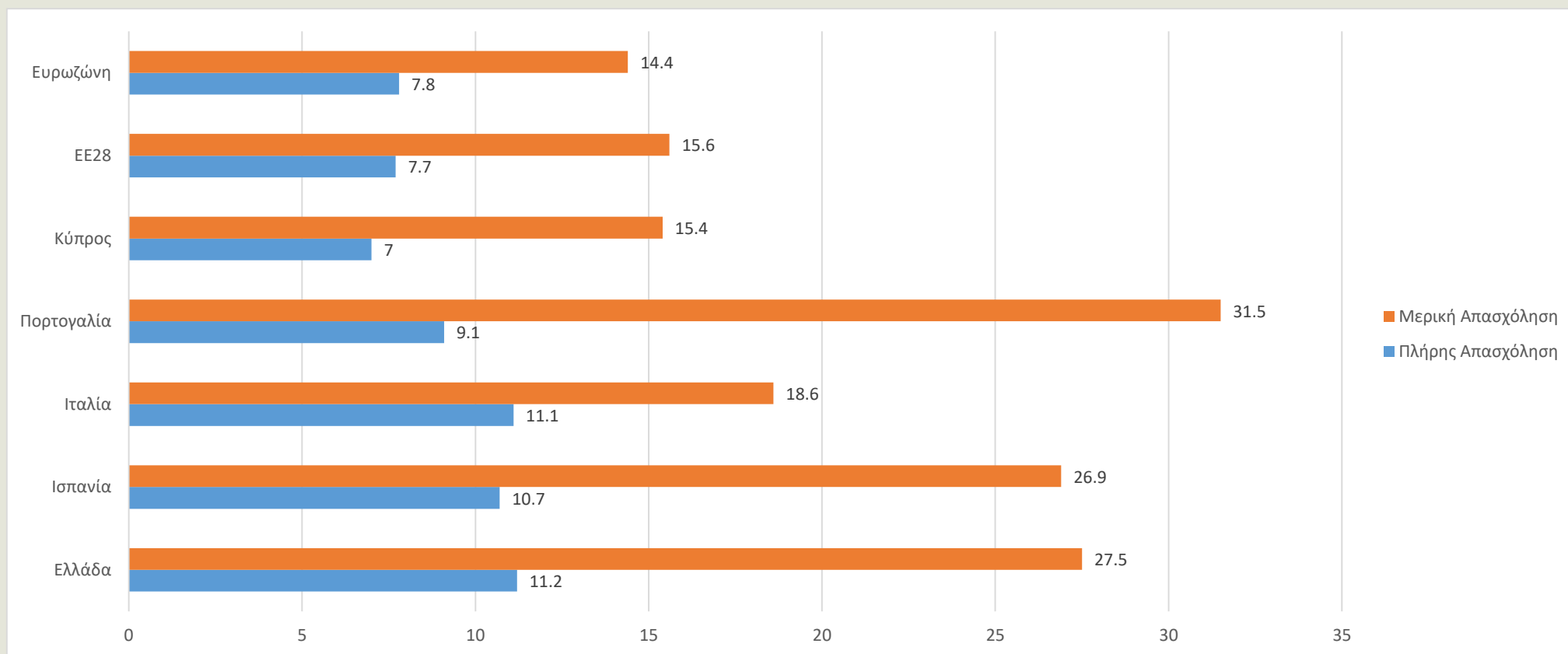
- Από τα υψηλότερα επίπεδα ενδοεργασιακής φτώχειας

### Εξέλιξη επιπέδων απασχόλησης





# Ενδοεργασιακή φτώχεια-2017



# Προβλήματα για την Ελλάδα II

Κοινωνικός διάλογος και συμμετοχή των εργαζομένων;

- Μνημόνια! Top-down μέτρα

Ισορροπία ζωής-εργασίας;

- Οι περισσότερες ώρες εργασίας στην Ελλάδα

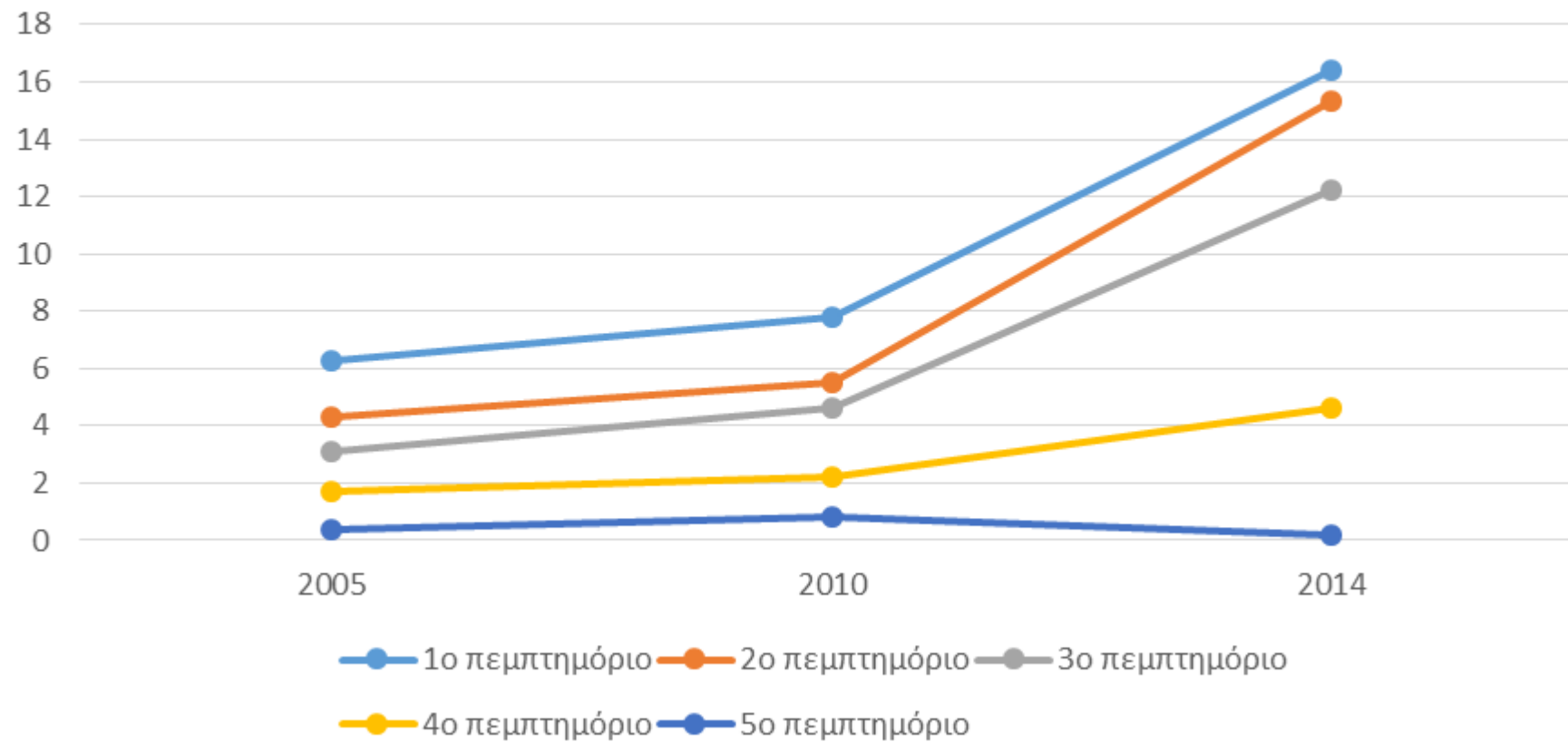
Υγεία και κοινωνική προστασία;

- Από τα χαμηλότερα επίπεδα πρόσβασης και μεγάλες ανισότητες

Εισόδημα ηλικιωμένων και παροχές που επιτρέπουν την αξιοπρεπή διαβίωση;

- Υψηλότερα ποσοστά της φτώχειας των ηλικιωμένων στην Ελλάδα

### Μη ικανοποίηση αναγκών υγείας ανά εισοδηματικό πεμπτημόριο (1=χαμηλότερο, 5=υψηλότερο)



Πηγή: Eurostat

# Προβλήματα για την Ελλάδα III

Πρόσβαση σε ανεκτή, προληπτική και θεραπευτική δημόσια υγεία υψηλής ποιότητας;

- Μείωση πρόσβασης για τις μεσαίες και χαμηλότερες κοινωνικο-οικονομικές μονάδες

Πρόσβαση των ευάλωτων ομάδων και των νέων στα κοινωνικά δικαιώματα;

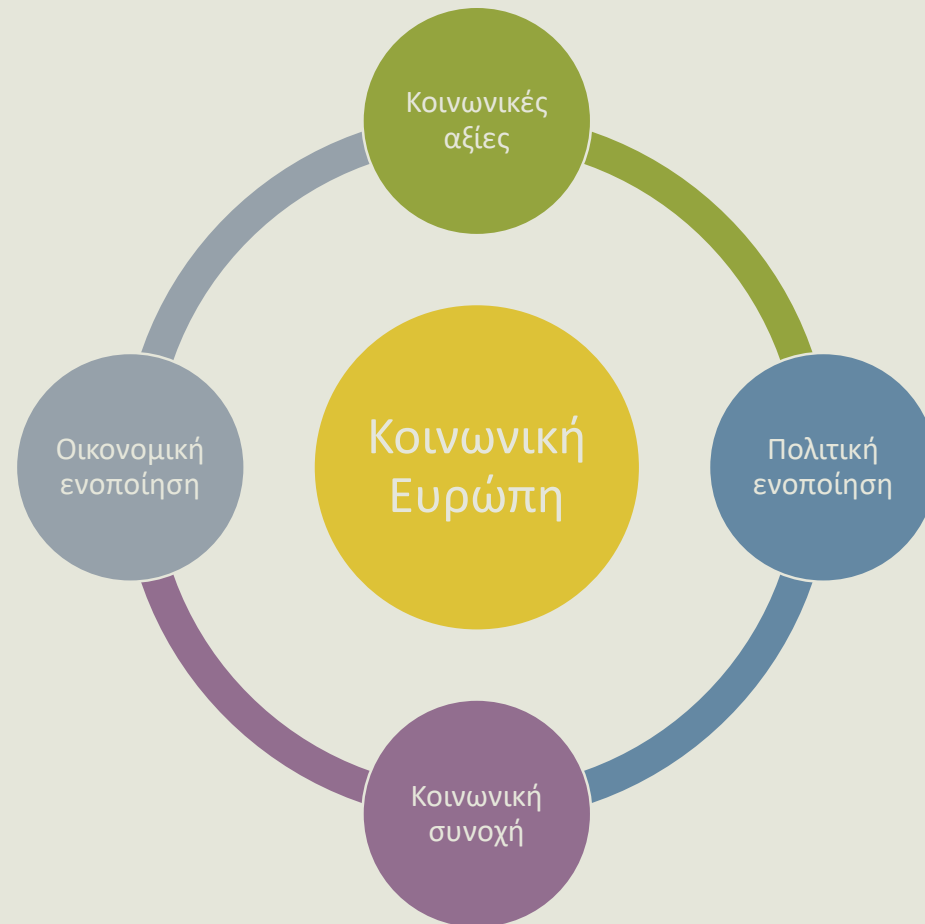
- Υψηλότερα ποσοστά NEETs

Πρώθηση της κοινωνικής προστασίας και της περιθαλψης, συγκεκριμένα αντιμετωπίζοντας την φτώχεια και τον αποκλεισμό;

- Υψηλότερα ποσοστά φτώχειας και Κοινωνικού αποκλεισμού



# Η Κοινωνική Ευρώπη ως απάντηση στην Ευρώπη των ταχυτήτων που διεύρυνε ο ορντολιμπεραλισμός





**Σας ευχαριστώ πολύ!**

## Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Atkins, R. (2011). 'Germany and the Eurozone: Marked by a Miracle'. *Financial Times*, 20 September 2011.
- Beck, U. (2013). *Από τον Μακιαβέλλι στη Μερκιαβέλλι. Η Γερμανική Ευρώπη και οι Στρατηγικές Εξουσίας της Κρίσης*. Αθήνα: Πατάκης.
- Blyth, B. (2013). *Austerity: The History of a Dangerous Idea*. Oxford: Oxford University Press.
- Dullien, S. and Guérot, U. (2012). 'The Long Shadow of Ordoliberalism: Germany's Approach to the Euro Crisis'. Paper ECFR/49, London: European Council of Foreign Relations.
- Lessenich, S. (2010). 'Constructing the Socialized Self Mobilization and Control in the "Active Society" ', in: U. Bröckling, S. Krasmann and T. Lemke (eds.), *Governmentality. Current Issues and Future Challenges*. New York: Routledge.
- Patomäki, H. (2013). *Η μεγάλη αποτυχία της Ευρωζώνης. Από την κρίση σε ένα παγκόσμιο Νιου Ντιλ*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Röpke, W. (1967[1933]). 'Die sekundäre Krise und ihre Überwindung'. In: *Economic Essays in Honour of Gustav Cassel*. London: Frank Cass.